

Η εξέλιξη και οι προοπτικές της απασχόλησης στις τράπεζες τα πρόσφατα έτη αποκτούν όλο και περισσότερη επικαιρότητα. Μέχρι

διαρθρωτικές και τεχνολογικές αλλαγές στη δομή και λειτουργία των τραπεζών, ενώ και το θεσμικό πλαίσιο στο οποίο δραστηριοποιούνται έχει αλλάξει δραστικά προς την κατεύθυνση της απελευθέρωσης του τομέα σε παγκόσμιο επίπεδο και ενίσχυσης του ανταγωνισμού. Παραπέρα,

Ευρώ και απασχόληση στις ελληνικές τράπεζες

Η εργασία αυτή αποτελεί μέρος έρευνας, που διενεργείται στην Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, σχετικά με την απασχόληση στον τραπεζικό τομέα και στηρίζεται στην ιδέα και στο ενδιαφέρον του Γενικού Γραμματέα της ΕΕΤ, κ. Ι. Μάνου, για το θέμα.

Στην ερευνητική ομάδα συμμετέχουν από την ΕΕΤ

*ο κ. Γ. Τσατήρης,
Νομικός Σύμβουλος για εργασιακά θέματα,
και η κυρία Α. Αγγελουπούλου
και από την Τράπεζα της Ελλάδος
ο κ. Θ. Μητράκος*

και μερικά χρόνια πριν ο τραπεζικός τομέας, ιδιαίτερα στην Ευρώπη, όχι μόνο προσέφερε στα στελέχη του ασφαλή

μακροχρόνια απασχόληση και ευκαιρίες επαγγελματικής ανέυδου, αλλά και αναπτυσσόταν χαρακτηριστικά με αποτέλεσμα τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, ωστόσο σε μερικές χώρες έχει μειωθεί σημαντικά ο αριθμός των απασχολουμένων στις τράπεζες, ενώ στις περισσότερες παραμένει περίπου σταθερός και μόνο σε ελάχιστες

εμφανίζει ελαφρά αύξηση.

Οι μεταβολές αυτές στην απασχόληση συνέπεσαν με δραστικές οργανωτικές,

όπως όλα δείχνουν, η πορεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς την Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) είναι πλέον μη αναστρέψιμη και εκδήλωσή της θα είναι η εισαγωγή από 1ης Ιανουαρίου 1999 του κοινού νομίσματος, του ευρώ, το οποίο σταδιακά θα αντικαταστήσει τα σημερινά νομίσματα των χωρών, που θα συμμετάσχουν στην τελική φάση της ΟΝΕ. Το ευρώ θα επηρεάσει τόσο κατά τη διαδικασία εισαγωγής του όσο και αργότερα πολύπλευρα τη λειτουργία, την αποτελεσματικότητα και τις πηγές κερδοφορίας των τραπεζών. Τα λογιστικά και ελεγκτικά συστήματά τους θα προσαρμοστούν αναλόγως, μερικές πηγές κερδοφορίας θα εξαφανιστούν και άλλες θα ενισχυθούν, ενώ επιπτώσεις θα υπάρξουν και στη σύνθεση του ισολογισμού τους.

Όλοι αυτοί οι ταχώς μεταβαλλόμενοι παράγοντες, σε συνδυασμό με τις μακροοικονομικές και μικροοικονομικές εξελίξεις, όπως προβλέπει η οικονομική θεωρία, αναμένεται να επηρεάσουν διαχρονικά την απασχόληση στις τράπεζες. Είναι όμως εξαιρετικά δύσκολο να διαχωριστεί η επίδραση του κάθε παράγοντα, καθώς και να γίνουν

Κόστα Ν. Κανελλόπουλου, Ph.D.
*Επιστημονικού Ερευνητή
ΚΕΠΕ*

γενικεύσεις που ισχύουν για όλες τις χώρες ανεξάρτητα από το επίπεδο τραπεζικής ανάπτυξης. Στόχος αυτής της εργασίας είναι να παρουσιάσει τις πρόσφατες εξελίξεις της απασχόλησης στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα καθώς και να εντοπίσει τις πιθανές προοπτικές της λαμβάνοντας υπόψη τις επιπτώσεις της ΟΝΕ, και ειδικότερα του ευρώ. Επικρατεί η εντύπωση ότι η υιοθέτηση και διάδοση του ευρώ θα έχει σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στην απασχόληση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος. Την άποψη αυτή συμεριζεται και η συνδικαλιστική πλευρά. Και τούτο διότι μέσω του ευρώ θα ενισχυθεί ο τραπεζικός ανταγωνισμός και θα απωλεσθούν έσοδα προμηθειών από μετατροπές των υπό κατάργηση νομισμάτων. Από την άλλη πλευρά όμως δεν πρέπει να παραγνωρίζονται οι θετικές επιπτώσεις της ΟΝΕ πάνω στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Ετσι εκτιμάται ότι θα υπάρξει διεύρυνση του όγκου των τραπεζικών εργασιών, απλοποίηση των λογιστικών τους συστημάτων καθώς και περιθώρια περαιτέρω ανάπτυξης του κλάδου μιας και με συγκεκριμένα κριτήρια το ελληνικό τραπεζικό σύστημα δεν έχει φτάσει την ωριμότητα των τραπεζικών συστημάτων άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Ετσι οι φόβοι για σημαντική μείωση της απασχόλησης στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα λόγω του ευρώ, όπως φαίνεται στη συνέχεια αυτής της εργασίας, είναι μάλλον υπερβολικοί.

Είναι φανερό ότι οι όποιες επιπτώσεις του ευρώ στην απασχόληση στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα δεν θα επέλθουν σε ένα κατά τα άλλα σταθερό περιβάλλον. Οι τράπεζες στη χώρα μας την τελευταία δεκαετία έχουν επιδείξει εντυπωσιακή προσαρμογή στο ταχέως μεταβαλλόμενο απελευθερωμένο διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα, παρακολουθούν και ακολουθούν τις διεθνείς τάσεις και εξελίξεις, υιοθετούν και αφομοιώνουν νέα προϊόντα με χαρακτηριστικούς ρυθμούς. Ωστόσο, η εφαρμογή και αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών του τομέα δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί, μερικές τράπεζες ευρίσκονται στη φάση εξυγίανσης και αναδιοργάνωσης, ενώ κάποιες δεν έχουν την απαιτούμενη ευρωστία. Επί πλέον τα πρόσφατα έτη νέες σχετικά μικρές τράπεζες, ελληνικών και ξένων

συμφερόντων, έχουν εισέλθει στην αγορά και μερικές μάλλον δυναμικά, αν και όχι πάντα με σαφή προσανατολισμό. Τέλος, συγκρίνοντας το επίπεδο ανάπτυξης του τραπεζικού κλάδου της χώρας με το αντίστοιχο άλλων ευρωπαϊκών χωρών, διαφαίνεται ότι τα περιθώρια παραπέρα ανάπτυξης του είναι μάλλον ευνοϊκά. Ετσι όλοι αυτοί οι παράγοντες, οι οποίοι μπορεί να αποδειχτούν και πιο σημαντικοί από την υιοθέτηση του ευρώ, πρέπει να ληφθούν υπόψη όταν θέλουμε να εκτιμήσουμε τις πιθανές εξελίξεις στην απασχόληση των τραπεζών.

Εξελίξεις στην απασχόληση

Για το σκοπό αυτής της εργασίας είναι σκόπιμο να εξεταστεί ολόκληρο το τραπεζικό σύστημα της χώρας. Στην Ελλάδα δραστηριοποιούνται ήδη 43 εμπορικές τράπεζες, από τις οποίες οι 22 είναι ελληνικά νομικά πρόσωπα και οι 21 είναι υποκαταστήματα αλλοδαπών τραπεζών. Επίσης υπάρχουν 6 ειδικές τράπεζες, αλλά με την απορρόφηση της Εθνικής Στεγαστικής από την Κτηματική περιορίζονται σε πέντε. Ας σημειωθεί ότι η Αγροτική Τράπεζα, η δεύτερη σε μέγεθος με κριτήριο τις καταθέσεις και χορηγήσεις μετά την Εθνική, ύστερα από την άρση των περιορισμών στις δραστηριότητές της καθώς και την προγραμματισμένη αναδιάρθρωσή της ήδη κατατάσσεται στην ομάδα των εμπορικών τραπεζών. Είναι επίσης ενδιαφέρον να διακρίνουμε τις ελληνικές εμπορικές τράπεζες σε ελεγχόμενες από το Δημόσιο και σε ιδιωτικές.

Η απασχόληση στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα την τελευταία δεκαπενταετία, σε αντίθεση με ό,τι συνέβη σε πολλές άλλες ευρωπαϊκές χώρες, εμφανίζει συστηματική και υπολογίσιμη αύξηση. Το 1983 ο αριθμός των απασχολουμένων στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα ανήρχετο περίπου σε 38.000 άτομα. Το 1987, έτος που άρχισε ουσιαστικά η απελευθέρωση του τομέα, ο αριθμός αυτός ανήλθε περίπου σε 50.000 άτομα και το 1996 σε 58.000. Από αυτή την απασχόληση τη μερίδα του λέοντος

ΠΙΝΑΚΑΣ 1								
Εξέλιξη της απασχόλησης στον τραπεζικό κλάδο								
	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	Μεταβολή 1992-96
Σύνολο δημοσίων	36.740	36.644	35.787	35.509	36.990	38.673	39.185	2.445
Σύνολο ιδιωτικών	5.768	6.453	7.055	7.682	8.606	9.089	9.768	4.000
Ξένες τράπεζες	2.587	2.787	2.912	2.941	2.984	3.062	3.386	799
Ειδικές τράπεζες	5.637	5.744	5.545	5.562	5.788	5.386	5.496	-141
Σύνολο τραπεζών	50.732	51.628	51.299	51.694	54.368	56.210	57.835	7.103
Ετήσιες μεταβολές (%)		1,77	-0,64	0,77	5,17	3,39	2,89	

Πηγή: Ένωση Ελληνικών Τραπεζών

αντιπροσωπεύουν οι ελληνικές εμπορικές τράπεζες, των οποίων η απασχόληση προσεγγίζει τις 50 χιλιάδες. Οι ξένες τράπεζες απασχολούν περίπου 3,5 χιλ. άτομα και περίπου 5,5 χιλ. άτομα οι ειδικές τράπεζες.

Για την τρέχουσα δεκαετία, όπου επικεντρώνεται η ανάλυσή μας όπως φαίνεται από τον πίνακα 1, η απασχόληση στις τράπεζες εμφάνισε οριακή μείωση κατά -0,64 το 1992 και έκτοτε αυξάνεται. Κατά 5,2% το 1994, κατά 3,4% το 1995 και κατά 2,9% το 1996. Οι μεταβολές αυτές αντανακλούν κυρίως μεταβολές στην απασχόληση των εμπορικών τραπεζών, η οποία από 42,5 χιλ. άτομα το 1990 ανήλθε σε 49 χιλ. άτομα το 1996. Ωστόσο αξιοσημείωτο είναι ότι την ίδια περίοδο συνεχή αύξηση παρουσιάζει και η απασχόληση στις ξένες τράπεζες (περίπου 900 άτομα συνολικά), ενώ η απασχόληση στις ειδικές τράπεζες μειώθηκε οριακά. Παρατηρώντας τις επιμέρους ομάδες τραπεζών την περίοδο 1990-96 οι δημόσιες εμφανίζουν αύξηση της απασχόλησης κατά περίπου 2,5 χιλ. άτομα. Για την ίδια περίοδο οι ιδιωτικές τράπεζες εμφανίζουν αύξηση κατά 4.000 άτομα. Παρατηρώντας τις τράπεζες που εμφάνισαν μείωση της απασχόλησης την τρέχουσα δεκαετία προκύπτει ότι πρόκειται κυρίως είτε για τράπεζες του Δημοσίου που εφάρμοσαν κίνητρα πρόωρης συνταξιοδότησης (Αγροτική, ΕΤΒΑ, Ελλάδας), είτε για ξένες τράπεζες που υιοθέτησαν και εδώ τη γενικότερη πολιτική περιορισμού του προσωπικού της μητρικής τράπεζας (Barclays, American Express).

Αυτές οι μεταβολές στην απασχόληση

των τραπεζών αντανακλούν σε μεγάλο βαθμό αντίστοιχες μεταβολές στον αριθμό των υποκαταστημάτων, τα οποία για το σύνολο των τραπεζών από 2.015 το 1990 έφτασαν τα 2.455 το 1996. Σημαντική αύξηση στον αριθμό των υποκαταστημάτων εμφάνισαν οι τράπεζες, δημόσιες και ιδιωτικές, με σημαντική αύξηση της απασχόλησης την τρέχουσα δεκαετία. Ενδιαφέρουσα ωστόσο μεταβλητή είναι ο αριθμός των απασχολουμένων ανά υποκατάστημα. Τα τελευταία χρόνια υπάρχει τάση μείωσης του αριθμού των απασχολουμένων ανά υποκατάστημα. Η τάση είναι πιο εμφανής στις ιδιωτικές τράπεζες, ενώ στις τρεις μεγαλύτερες δημόσιες τράπεζες παρατηρείται μάλλον το αντίστροφο. Πολλές εμπορικές τράπεζες ήδη συγκλίνουν προς τον ευρωπαϊκό μέσο όρο απασχολουμένων ανά υποκατάστημα, που εκτιμάται γύρω στα 20 άτομα. Εάν κάποιος υιοθετήσει αυτό το μέσο όρο ως το άριστο μέγεθος, τότε φαίνεται ότι συγκεκριμένες μεγάλες τράπεζες τον υπερβαίνουν κατά πολύ μιας και οι απασχολούμενοι ανά υποκατάστημα φτάνουν τους 30. Αυτός ο αριθμός μπορεί να θεωρηθεί ως σχετικά υψηλός και από το γεγονός ότι τα περισσότερα υποκαταστήματα λ.χ. της Εθνικής λειτουργούν σε επαρχιακά κέντρα όπου κατά τεκμήριο ο όγκος των τραπεζικών εργασιών είναι σχετικά μικρότερος. Μεγαλύτερα υποκαταστήματα από το μέσο όρο αλλά με μικρότερη απόκλιση εμφανίζουν και άλλες τράπεζες ελεγχόμενες από το Δημόσιο. Ο σχετικά υψηλότερος δείκτης απασχολουμένων ανά υποκατάστημα προφανώς συνδέεται και με

τη μη εφαρμογή ακόμη των νέων τεχνολογιών που αυτοματοποιούν αρκετές τραπεζικές εργασίες, ενώ κάποιες γραφειοκρατικές εργασίες δεν έχουν ακόμη καταργηθεί. Το κριτήριο όμως αυτό από μόνο του δεν φαίνεται και πολύ ασφαλές. Είναι ενδεικτικό ότι οι απασχολούμενοι ανά υποκατάστημα στις ξένες τράπεζες που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα, αν και μειούμενοι διαχρονικά, είναι σαφώς περισσότεροι από ότι στις αντίστοιχες ελληνικές.

Είναι λογικό να υποθέσει κανείς ότι ο αριθμός των απασχολουμένων σε μια τράπεζα μεταβάλλεται ανάλογα με το μέγεθος της τράπεζας και τον αριθμό των καταστημάτων και υποκαταστημάτων που διαθέτει. Βεβαίως και άλλοι παράγοντες όπως το εύρος των προσφερομένων

ενεργητικού κατά 1000 εκατ. δρχ. συνδέεται κατά μέσο όρο με αύξηση της απασχόλησης κατά ένα άτομο.

Η (θεωρητική) απασχόληση στην κάθε μια από τις 42 ερευνώμενες τράπεζες μπορεί να υπολογιστεί χρησιμοποιώντας την παραπάνω εκτιμημένη παλινδρόμηση και αυτή να συγκριθεί με την αντίστοιχη παρατηρούμενη. Εάν η παρατηρούμενη απασχόληση υπερβαίνει τη θεωρητική κατά πολύ αυτό αποτελεί σαφή ένδειξη ότι η συγκεκριμένη τράπεζα εμφανίζει πλεονάζον εργατικό δυναμικό. Αντιστρόφως, εάν η παρατηρούμενη απασχόληση υπολείπεται κατά πολύ της θεωρητικής φαίνεται ότι η τράπεζα έχει σχετικά λιγότερο προσωπικό από μέσο όρο. Από τις σχετικά μεγάλες τράπεζες, για τις οποίες εξ άλλου έχει νόημα αυτή η άσκηση, φαίνεται ότι σχετικά παραπάνω προσωπικό έχουν οι: Εμπορική, Εθνική, Γενική, Ιονική και Κεντρικής Ελλάδος. Αντίστοιχα λιγότερο σχετικά προσωπικό εμφανίζουν οι: Αγροτική⁽¹⁾, Κτηματική και Πίστωσης. Στις υπόλοιπες οι διαφορές μεταξύ θεωρητικής και παρατηρούμενης απασχόλησης μπορούν να αποδοθούν σε στατιστικά σφάλματα. Οι διαπιστώσεις αυτές είναι εν πολλοίς συμβατές με όσα αναφέρονται παραπάνω για την εξέλιξη της απασχόλησης και των υποκαταστημάτων.

Ενδιαφέρον για την εξέλιξη της απασχόλησης στις τράπεζες έχει η εξέλιξη της παραγωγικότητας της εργασίας, η οποία μετριέται μεταξύ άλλων είτε με το λόγο δαπανών προσωπικού στα ακαθάριστα έσοδα, είτε με την αξία ενεργητικού ανά εργαζόμενο. Διεθνώς παρατηρείται την τελευταία δεκαετία, στα πλαίσια μείωσης των λειτουργικών δαπανών, σαφής μείωση των δαπανών προσωπικού ως ποσοστό των ακαθάριστων εσόδων και ήδη σε λίγες χώρες αυτός ο δείκτης παραμένει πάνω από το 40%. Και στην Ελλάδα η τάση αυτού του δείκτη είναι καθοδική, ωστόσο παραμένει ο υψηλότερος στις χώρες του ΟΟΣΑ (The OECD Report on regulatory reform, 1995, σελ. 103). Είναι χαρακτηριστικό ότι τα πρόσφατα έτη οι δαπάνες προσωπικού αντιπροσωπεύουν

$$\text{Απασχόληση} = -83,848 + 10,313 \text{ Καταστήματα} + 0,00104 \text{ Ενεργητικό}$$

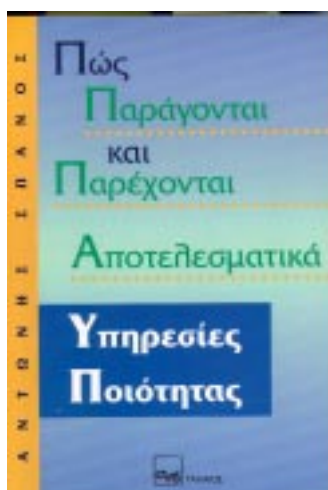
(2,025) (0,0001)

$$R^2 = 0,953$$

εργασιών, το κόστος εργασίας και η εφαρμοζόμενη τεχνολογία έχουν σημασία για τον αριθμό των απασχολουμένων κατά τράπεζα. Αξιοποιώντας τα διαθέσιμα στοιχεία προσπαθήσαμε να συνδέσουμε τον αριθμό των απασχολουμένων στις τράπεζες του ελληνικού τραπεζικού συστήματος για το 1996 με αυτούς τους παράγοντες. Έτσι εκτιμήσαμε παλινδρομήσεις με εξαρτημένη μεταβλητή τον αριθμό των απασχολουμένων σε κάθε μια από τις 41 τράπεζες και ανεξάρτητες μεταβλητές τον αριθμό των καταστημάτων και το ύψος του ενεργητικού της αντίστοιχης τράπεζας. Το ύψος του ενεργητικού (σε εκατ. δρχ.) θεωρείται μεταβλητή που μετράει το μέγεθος της τράπεζας.

Η βασική παλινδρόμηση που εκτιμήθηκε έδωσε τα παρακάτω αποτελέσματα (τυπικά σφάλματα σε παρενθέσεις):

Αμφότερες οι μεταβλητές αριθμός καταστημάτων και ύψος ενεργητικού είναι στατιστικά σημαντικές με το αναμενόμενο πρόσημο και εξηγούν περίπου το 95% των διαφορών στην απασχόληση μεταξύ των τραπεζών. Αύξηση του αριθμού των καταστημάτων κατά ένα συνδέεται κατά μέσο όρο με αύξηση της απασχόλησης κατά 10 περίπου άτομα. Αντίστοιχα αύξηση του

⁽¹⁾ Ο λόγος που η Αγροτική παρουσιάζει σχετικά μικρό μέσο μέγεθος υποκαταστήματος αντανάκλα το γεγονός ότι έχει τις περισσότερες θυρίδες (210 θυρίδες και 226 καταστήματα).

συστηματικά υψηλότερο ποσοστό των ακαθάριστων εσόδων στις τράπεζες Δημοσίου από ότι στις ιδιωτικές τράπεζες. Αυτή η διαφορά αντανάκλα κυρίως διαφορές στα ακαθάριστα έσοδα μεταξύ δημοσίων και ιδιωτικών τραπεζών και μόνο δευτερευόντως αντίστοιχες διαφορές στο κόστος εργασίας ανά εργαζόμενο. Αξιοσημείωτο είναι επίσης ότι σε μεγάλες δημόσιες τράπεζες αυτός ο δείκτης τα τελευταία 2-3 χρόνια εμφανίζει άνοδο ενώ σε αντίστοιχες ιδιωτικές μειώνεται.

Ο δείκτης αξίας του ενεργητικού ανά απασχολούμενο στη χώρα μας υστερεί χαρακτηριστικά από τον αντίστοιχο άλλων χωρών. Το 1996 ανερχόταν σε 466,2 εκατ. δρχ. για τις δημόσιες τράπεζες και σε 533,4 εκατ. δρχ. για τις ιδιωτικές. Παραπέρα τα πρόσφατα έτη σε πραγματικούς όρους (τιμές 1996) μειώνεται στις ελεγχόμενες από το Δημόσιο τράπεζες, ενώ στις ιδιωτικές σημειώνει συνεχή άνοδο και από το 1995 οι δεύτερες ξεπέρασαν τις πρώτες. Οι μεταβολές στο ενεργητικό μερικών τραπεζών τα τελευταία χρόνια ως ένα βαθμό αντανάκλουν μεταβολές στο εφαρμοζόμενο λογιστικό σύστημα και στην εξυγίανση του ισολογισμού τους.

Προοπτικές της τραπεζικής απασχόλησης

Σημασία για τη μελλοντική εξέλιξη της απασχόλησης στις τράπεζες φαίνεται ότι θα έχει η εξέλιξη του όγκου των τραπεζικών εργασιών, η διάρθρωση και η τεχνολογία του κλάδου, η ευρωστία των τραπεζών καθώς και το οικονομικό περιβάλλον μέσα στο οποίο δραστηριοποιούνται.

Η διαδικασία σύγκλισης της ελληνικής οικονομίας προς τις συνθήκες της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ONE) θα έχει αναμφίβολα πολυσύνθετες επιπτώσεις στη λειτουργία και αποτελεσματικότητα των ελληνικών τραπεζών, μιας και θα επηρεάσει τόσο το τραπεζικό περιβάλλον στο οποίο δραστηριοποιούνται όσο και τις τραπεζικές τεχνικές. Από τη μια πλευρά αναμένεται να δημιουργηθούν στη χώρα μας συνθήκες νομισματικής σταθερότητας και πειθαρχίας

παραπλήσιες με αυτές των χωρών της ONE, αφ' ετέρου να ενισχυθεί ο εσωτερικός και διεθνής τραπεζικός ανταγωνισμός. Η νομισματική και γενικότερη μακροοικονομική σταθερότητα μεταφράζεται σε σχετικά χαμηλά δημόσια ελλείμματα, σε μειούμενο δημόσιο χρέος και σε σταδιακή μείωση των ονομαστικών επιτοκίων. Αυτές οι αλλαγές αλλάζουν δραστικά το περιβάλλον, που δραστηριοποιούνται οι τράπεζες και το καθιστούν μάλλον πιο ευνοϊκό για τη δράση τους. Από την άλλη πλευρά ο τραπεζικός ανταγωνισμός αναπόφευκτα θα επιταχύνει την υιοθέτηση εκ μέρους των ελληνικών τραπεζών πρακτικών και μεθόδων που επιτυχώς εφαρμόζουν οι ανταγωνίστριες τράπεζες, ενώ θα ενταθούν σε συγκεκριμένες σχετικά μικρές τράπεζες οι πιέσεις για εξαγορές, συγχωνεύσεις και στρατηγικές συνεργασίες.

Εξ άλλου πρέπει να σημειωθεί ότι η υιοθέτηση του ευρώ στηρίζεται στην εκτίμηση ότι τα οφέλη, που θα προκύψουν μεσομακροχρόνια για τις χώρες της ONE υπερβαίνουν το τυχόν κόστος. Η μείωση του κόστους των συναλλαγών, η εξαφάνιση των συναλλαγματικών κινδύνων και η μακροοικονομική σταθερότητα αναμένεται να ασκήσουν θετικές επιπτώσεις στις επενδύσεις, στην επιχειρηματική δραστηριότητα και στην απασχόληση. Αυτή η εκτίμηση, αν και όχι ομόφωνη, φαίνεται ότι είναι το πιο πιθανό σενάριο για τη χώρα μας, μιας και τα υψηλά δημόσια ελλείμματα και ο πληθωρισμός της τελευταίας δεκαπενταετίας δεν συνοδεύτηκαν ούτε από υπολογίσιμη οικονομική ανάπτυξη, ούτε από μείωση της ανεργίας.

Ειδικότερα για τον τραπεζικό τομέα, ο οποίος επηρεάζεται στενά και ανάλογα από τις επικρατούσες μακροοικονομικές συνθήκες, εκτιμάται ότι εάν πράγματι συνδυαστεί η επιδιωκόμενη νομισματική και μακροοικονομική σταθερότητα, που επιβάλλουν οι συνθήκες της ONE, με την πραγματική σύγκλιση της ελληνικής οικονομίας προς τις αντίστοιχες της ΕΕ, οι προοπτικές της τραπεζικής απασχόλησης δεν αναμένονται απαισιόδοξες. Με άλλα λόγια εάν συνεχιστεί και ενισχυθεί ο σημερινός ρυθμός μεγέθυνσης του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος θα υπάρξει ανάλογη αύξηση του όγκου των τραπεζικών δραστηριοτήτων, και ο τραπεζικός τομέας είναι σε θέση αν όχι να αυξήσει τη συνολική

ΠΙΝΑΚΑΣ 2
ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΩΝ ΕΣΟΔΩΝ ΤΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ: 1995-96

ΤΡΑΠΕΖΑ	ΣΥΝΟΛΟ (εκατ. δρχ.)	ΤΟΚΟΙ (%)	ΤΙΤΛΟΙ (%)	ΠΡΟΜΗΘΕΙΕΣ (%)	ΧΡΗΜΑΤΟ- ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ (%)	ΛΟΙΠΑ (%)
ΕΘΝΙΚΗ	425.007	38,4	5,3	38,7	11,3	6,3
ΕΜΠΟΡΙΚΗ	243.085	58,1	4,9	29,1	4,7	3,1
ΑΓΡΟΤΙΚΗ	193.234	66,0	4,4	12,0	13,5	4,1
ΑΤΤΙΚΗΣ	16.949	57,9	0,6	26,7	10,4	4,3
ΓΕΝΙΚΗ	43.501	57,7	0,3	34,2	5,1	2,8
ΚΡΗΤΗΣ	25.887	25,0	5,1	54,4	11,7	3,8
ΙΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΛΑΪΚΗ	126.026	60,4	2,0	28,0	7,2	2,4
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΘΡΑΚΗΣ	41.780	61,1	0,7	25,3	10,7	2,2
ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	16.130	61,6	1,3	25,9	8,1	3,1
ΣΥΝΟΛΟ ΔΗΜΟΣΙΩΝ	1.131.599	51,7	4,2	30,2	9,5	4,4
ΑΛΦΑ ΠΙΣΤΕΩΣ	239.305	51,4	4,4	26,4	10,9	6,9
ΕΡΓΑΣΙΑΣ	140.583	59,2	2,2	31,1	5,7	1,8
ΠΕΙΡΑΙΩΣ	21.381	43,9	5,8	41,3	5,2	3,8
ΧΙΟΣΒΑΝΚ	39.197	41,1	0,4	54,5	3,4	0,7
ΙΝΤΕΡΒΑΝΚ	21.444	61,4	0,0	28,4	8,5	1,8
ΑΘΗΝΩΝ	11.852	64,8	0,0	15,6	9,8	9,8
ΕΓΝΑΤΙΑ	13.888	53,1	0,6	28,4	15,6	2,3
ΛΟΙΠΕΣ ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ	38.596	51,9	2,6	27,6	16,4	1,4
ΣΥΝΟΛΟ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ	526.246	53,2	3,1	30,3	9,1	4,3

Πηγή: Ένωση Ελληνικών Τραπεζών

απασχόληση τουλάχιστον να τη διατηρήσει.

Βεβαίως, λόγω του εντεινόμενου ανταγωνισμού και της απλοποίησης ή εξαφάνισης συγκεκριμένων τραπεζικών εργασιών (όπως πράξεις συναλλάγματος σε Ευρωπαϊκά νομίσματα), αναμένεται να μειωθούν οι εργαζόμενοι με εργασίες εκκαθάρισης συναλλαγών καθώς και σε θέσεις εργασίας χωρίς εξειδίκευση. Ο ακριβής αριθμός της απώλειας θέσεων εργασίας λόγω εξαφάνισης πράξεων συναλλάγματος στα νομίσματα των χωρών του ευρώ δεν είναι δυνατός. Μια αξιολογη στατική ένδειξη μπορεί να προκύψει από τον πίνακα 2, ο οποίος παρουσιάζει τη σύνθεση των εσόδων των τραπεζών κατά πηγή. Μεγάλο κομμάτι των εσόδων από πράξεις συναλλάγματος εμπίπτει στα έσοδα από προμήθειες, τα οποία αν και διαφέρουν ανάμεσα στις τράπεζες αντιπροσωπεύουν κατά μέσο όρο περίπου το 30% των συνολικών εσόδων του τραπεζικού κλάδου. Ωστόσο μέσα σε αυτό το 30% περιλαμβάνονται και προμήθειες από άλλες τραπεζικές εργασίες με κυριότερες τη διάθεση και εξόφληση των τίτλων του τεράστιου δημοσίου χρέους, και την

προεξόφληση τίτλων. Είναι λογικό να υποθεθεί ότι τα μισά περίπου έσοδα από προμήθειες προέρχονται από πράξεις συναλλάγματος. Επί πλέον με βάση το γεγονός ότι μεγάλα τμήματα του εξωτερικού εμπορίου (περίπου το 40%) και των διεθνών συναλλαγών της χώρας θα συνεχίσουν να διεξάγονται σε δολάρια και σε νομίσματα εκτός ευρώ, εκτιμάται ότι οι απώλειες από την υιοθέτηση του ευρώ είναι απίθανο να προσεγγίσουν κατά μέσο όρο το 8-10% των σημερινών εσόδων.

Από την άλλη πλευρά είναι αναμφισβήτητο γεγονός ότι η ζήτηση για διασυνοριακές εργασίες εντός της ΕΕ θα αυξηθεί, λόγω αύξησης της διακίνησης προϊόντων, κεφαλαίων και προσώπων. Η δε εξάλειψη των εσόδων από αγοραπωλήσεις μεταξύ δραχμής και των 13 νομισμάτων της ΕΕ μπορεί εν μέρει να αντικατασταθεί, στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης των χρηματαγορών, από τραπεζικές εργασίες προς νομίσματα εκτός ευρώ (δολάριο, γιεν, ελβετικό φράγκο, νέες αγορές). Επίσης, λόγω της εξάλειψης των συναλλαγματικών κινδύνων από μεταβολές ισοτιμιών μεταξύ ευρωπαϊκών νομισμάτων, νέα επενδυτικά

προϊόντα, όπως μετοχές ευρωπαϊκών χρηματιστηρίων, ξένα ομόλογα κλπ, αναμένεται να προσφέρονται στους Έλληνες επενδυτές και να αυξήσουν το διακρατικό κύκλο εργασιών των τραπεζών. Τέλος, λόγω της ενιαίας νομισματικής πολιτικής, που θα ασκείται στη ζώνη του ευρώ μετά την υιοθέτησή του, φαίνεται ότι θα μειωθεί το σχετικά υψηλό σημερινό ποσοστό υποχρεωτικών καταθέσεων των ελληνικών εμπορικών τραπεζών στην Τράπεζα της Ελλάδος, με ευνοϊκές επιδράσεις στο κόστος χρήματος και στα έσοδα των τραπεζών.

Δύο πιθανές αρνητικές εξελίξεις, που συχνά αναφέρονται στη βιβλιογραφία για τις τράπεζες είναι ο ανταγωνισμός από το εξωτερικό και η αποδιαμεσολάβηση. Η διείσδυση ξένων τραπεζών, που σε άλλες χώρες έχει λάβει σημαντικές διαστάσεις, εδώ είναι ακόμη συγκριτικά περιορισμένη για πολλούς λόγους. Πάντως φαίνεται ότι τα ελληνικά ιδρύματα έχουν υπολογίσιμα συγκριτικά πλεονεκτήματα λόγω του εκτεταμένου δικτύου τους και γνώσης των τοπικών συνθηκών, ενώ το μικρό μέγεθος της ελληνικής αγοράς δεν προσφέρεται για ευρεία διείσδυση. Η δε αποδιαμεσολάβηση, με την έννοια ότι επιχειρήσεις καταφεύγουν μέσω του χρηματιστηρίου ή άλλων οδών κατευθείαν σε εξωτραπεζικές πηγές για εξεύρεση κεφαλαίων, δεν φαίνεται ότι μειώνει την πελατεία των τραπεζών, μιας και τράπεζες κυρίως αναλαμβάνουν το *underwriting*, την παροχή συμβουλών, ενώ η βελτίωση της κεφαλαιακής θέσης των επιχειρήσεων μέσω του χρηματιστηρίου αυξάνει τη δανειοληπτική τους ικανότητα από τις τράπεζες. Αυτό που πιθανό να έχει μεσοχρόνια αρνητικές επιπτώσεις στην απασχόληση είναι η τυχόν συγχώνευση ή εξαγορά τραπεζών, με στόχο την επίτευξη οικονομικών κλίμακας και φάσματος, οι οποίες δραστηριοποιούνται με υπολογίσιμο αριθμό καταστημάτων στις ίδιες τοπικές αγορές και στα ίδια τραπεζικά προϊόντα.

Πρέπει να σημειωθεί ότι με την περαιτέρω υιοθέτηση των νέων τεχνολογιών θα αυξηθούν οι θέσεις εργασίας των χρηστών αυτών των τεχνολογιών, ενώ η σταδιακή μετατροπή του τραπεζικού κλάδου από κλάδο ακίνητο που ανέμενε τους πελάτες να προσέλθουν στα πιστωτικά ιδρύματα, σε κλάδο ευκίνητο, όπου τα πιστωτικά ιδρύματα αναζητούν (νέους) πελάτες, αναμένεται να αυξήσει και τους απασχολούμενους για

απευθείας επαφές με τους πελάτες. Το καθαρό τελικό αποτέλεσμα αυτών των αλλαγών, όπως έχει δείξει η εμπειρία σε τραπεζικούς οργανισμούς των πιο ανεπτυγμένων τραπεζικά χωρών, μπορεί να είναι, εάν δεν υπάρξει ανάλογη αύξηση του κύκλου εργασιών και ανάπτυξη νέων προϊόντων, μεσοχρόνια η μείωση του συνολικού αριθμού των εργαζομένων σε τέτοιες τράπεζες. Για χώρες, όπως η Ελλάδα, όπου οι απασχολούμενοι στις τράπεζες ως ποσοστό της συνολικής απασχόλησης ή του συνολικού πληθυσμού (Eurostat, Labour Force Survey, 1995, table 066) είναι χαρακτηριστικά χαμηλότερο από τα αντίστοιχα πολλών άλλων ευρωπαϊκών χωρών οι όποιες αρνητικές επιπτώσεις της υιοθέτησης του ευρώ στο ύψος της απασχόλησης στις τράπεζες, εάν ο κλάδος συνεχίσει την αναπτυξιακή του πορεία των τελευταίων ετών, μπορούν να ελαχιστοποιηθούν ή και εξουδετερωθούν. Στην ίδια διαπίστωση καταλήγουμε από το γεγονός ότι η Ελλάδα παρουσιάζει τους σχετικά χαμηλότερους δείκτες τραπεζικών καταστημάτων σε σχέση με τον πληθυσμό.

Οι ελληνικές εμπορικές τράπεζες, παρά τις σημαντικές μεταβολές τα τελευταία χρόνια, έχουν ακόμη περιθώρια να αναπτύξουν εντυπωσιακά τα έσοδα από παροχή υπηρεσιών συμβούλου καθώς και από δραστηριότητες στις αγορές χρήματος και χρεογράφων. Η νέα γενιά χρηματοπιστωτικών προϊόντων, όπως τα παράγωγα προϊόντα, που απαιτούν κεφάλαια και εξειδικευμένες γνώσεις που διαθέτουν κυρίως οι τράπεζες, δεν έχει ακόμη αναπτυχθεί. Το ίδιο ισχύει και για τη δευτερογενή αγορά κρατικών τίτλων, ενώ υπάρχουν ακόμη πολλά περιθώρια ανάπτυξης της καταναλωτικής και στεγαστικής πίστης.

Στην έκταση που η αύξηση της ζήτησης των τραπεζικών εργασιών, λόγω αύξησης του ρυθμού ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας και επέκτασης του τραπεζικού δικτύου σε άλλες χώρες και παρουσίας του στα μεγάλα διεθνή χρηματοπιστωτικά κέντρα, είναι μεγάλη, υπάρχουν προοπτικές για αύξηση της συνολικής τραπεζικής απασχόλησης, όπως συνέβη τα πρόσφατα έτη. Αυτά δεν σημαίνουν ότι όλες οι ελληνικές τράπεζες αντιμετωπίζουν τα ίδια ζητήματα ως προς το ανθρώπινο δυναμικό τους. Οι νέες τράπεζες, στο βαθμό που συνεχίζουν την ανάπτυξή τους, μάλλον θα δημιουργούν νέες θέσεις

απασχόλησης. Αυτό όμως είναι εξαιρετικά δύσκολο για τράπεζες με σχετικά μεγάλα από άποψη προσωπικού υποκαταστήματα και όχι εύρωστα χρηματοοικονομικά μεγέθη. Παρ' όλα αυτά οι απολύσεις μπορούν να αποφευχθούν σε τέτοιες τράπεζες, αφού συνηθίζεται να αντιμετωπίζουν τις αναγκαίες αλλαγές προσωπικού μέσω της συνταξιοδότησης, της κατάρτισης και των μεταθέσεων.

Σε τελική ανάλυση το επίπεδο απασχόλησης ενός κλάδου οικονομικής δραστηριότητας δεν προσδιορίζεται απλώς και μόνο από τις μεταβολές στις νέες τεχνολογίες, στις επενδύσεις, στην παραγωγικότητα και στις αλλαγές στην αγορά. Όλοι αυτοί οι παράγοντες επηρεάζονται και από την ποιότητα και τις ικανότητες στελεχών και εργαζομένων του κλάδου. Έτσι το πρόβλημα της τραπεζικής απασχόλησης μπορεί να μην εντοπίζεται τόσο

στην αυτοματοποίηση επαναλαμβανόμενων εργασιών ή στην απώλεια κάποιων πηγών εσόδων λόγω ευρώ, όσο στη μη επέκταση σε νέες αγορές και στη μη ανάπτυξη νέων προϊόντων, εξελίξεις που εξαρτώνται στενά από την προσαρμοστικότητα του ανθρώπινου δυναμικού τους στις νέες προκλήσεις.

Με τις παραπάνω προοπτικές ο ρόλος των διοικήσεων των τραπεζών και των εργαζομένων είναι πολύ σημαντικός για την υιοθέτηση αρχών πολιτικής προσωπικού οι οποίες θα είναι συνεπείς με τις αναμενόμενες διαρθρωτικές αλλαγές στον τραπεζικό τομέα λόγω του ευρώ. Σημαντικό ρόλο εδώ καλείται να διαδραματίσει η κατάρτιση και επιμόρφωση των τραπεζικών στελεχών στα νέα καθήκοντα και η εσωτερική κινητικότητα του προσωπικού και γενικότερα ο εκσυγχρονισμός των όρων εργασίας και αμοιβής.

